

מקדש אני אדורש

במה לעיון במקראות בדרך רבותינו

הרב ישעיהו לוי שליט"א

מדין, ונחלות לדרישת בנות צלפחד את אחוזת אביהם) או לקראת הכניסה לארץ ישראל (כגון ערי הלויים והמקלט). אך אל נכון טלית מצויצת אף היא מלבוש לכהן מקודש.

וּתְכַל כָּל עֲבֹדַת מִשְׁכַּן אֹהֶל מוֹעֵד וַיַּעֲשׂוּ בְנֵי יִשְׂרָאֵל כְּכֹל אֲשֶׁר צִוָּה ה' אֶת מֹשֶׁה בְּעֵשׂוֹ (לט, לב).

כְּכֹל אֲשֶׁר צִוָּה ה' אֶת מֹשֶׁה בְּעֵשׂוֹ בְנֵי יִשְׂרָאֵל אֵת כָּל הָעֲבֹדָה. וַיֵּרָא מֹשֶׁה אֶת כָּל הַמְּלָאכָה וַהֲנִה עָשׂוֹ אֹתָהּ כַּאֲשֶׁר צִוָּה ה' בְּעֵשׂוֹ וַיְבָרֶךְ אֹתָם מֹשֶׁה (לט, מב-מג).

שלוש פעמים נאמר שעשו "בְּנֵי יִשְׂרָאֵל כְּכֹל אֲשֶׁר" או "כַּאֲשֶׁר" "צִוָּה ה' אֶת מֹשֶׁה, בְּעֵשׂוֹ", פעמיים מהן רצופות. "כֵּן עָשָׂה" או "כֵּן עָשׂוֹ" בא תדיר לחתום עשייה תובענית מרובת פרטים וללמד שהיא נעשתה כהוגן על כל מורכבותה. כגון "וַיַּעֲשׂוּ כָּל כְּכֹל אֲשֶׁר צִוָּה ה' אֶת מֹשֶׁה בְּעֵשׂוֹ" (בראשית ו, כב); "וַיַּעֲשׂוּ כָּל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל כַּאֲשֶׁר צִוָּה ה' אֶת מֹשֶׁה וְאֵת אֶהֱרֹן בְּעֵשׂוֹ" (שמות יב, ג); ועוד. אף כאן עשו את הבנין ואת הכלים במידותיהם ועל כל שכלוליהם.

החזרה שלש פעמים היא אולי כנגד שלשה הגורמים שכלתה להם עתה המלאכה. משה רבנו הוא שנצטוו תחילה על המשכן, בסדר המופיע למעלה, קודם "וַיַּעֲשׂוּ אֶרֶז" (כח, י) ושאר כלים ואחריהם "וְאֵת הַמִּשְׁכָּן תַּעֲשֶׂה" (כו, א), הכל כראוי למשה. ולא בלבד ככל המצוות אשר משה קיבלן למסורן לנו, אלא מפני שביסודו המשכן הוא של משה, נגלול של האוהל אשר משה לקח "וַיִּטֶּה לוֹ מִחוּץ לַמִּחֲנֶה הַרְחֵק מִן הַמִּחֲנֶה וַיִּקְרָא לוֹ אֹהֶל מוֹעֵד" (לג, ז). עיקר ההבטחה שאם יעשו ישראל "מִקְדָּשׁ, וְשִׁכְנִיתִי בְּתוֹכָם" (כח, ח), היא היענות לתחינת משה, "אִם נָא מִצְאֵתִי חֵן בְּעֵינֶיךָ אֲדֹנִי, לֵךְ נָא אֲדֹנִי בְּקֶרְבְּנוֹ" (לד, ט), ולא נענו אלא בזכות משה וכאילו כדי שתלווה השכינה את משה, ככתוב, "וַיִּגַּד כָּל עֲמָךְ אֶעֱשֶׂה נִפְלְאוֹת אֲשֶׁר לֹא נִבְרָאוּ בְּכָל הָאָרֶץ וּבְכָל הַגּוֹיִם, וַיֵּרָא כָּל הָעָם אֶתֶּם אֲתָם בְּקֶרְבִּי אֶת מִעֲשֶׂה ה' כִּי נִוְרָא הוּא אֲשֶׁר אֲנִי עֹשֶׂה עִמָּךְ" (לד, י). אודות הארון והכפורת, הפריטים הראשונים להימנות בציווי על עשיית המשכן, נאמר, "וְנוֹעַדְתִּי לָךְ שֵׁם וּבְרַתִּי אֶתֶּם מַעַל הַכְּפֹרֶת מִבֵּין שְׁנֵי הַפְּרָבִים אֲשֶׁר עַל אֲרוֹן הָעֵדֻת אֵת כָּל אֲשֶׁר אֲצַוֶּה אוֹתָךְ אֵל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל" (כה, כב). לפיכך כל הציוויים על מלאכת המשכן הופנו אל משה, חוץ מן "וַיַּעֲשׂוּ אֶרֶז" (כח, י) הפותח: "וְצִפְתָּ אוֹתוֹ זָהָב טָהוֹר" (כה, יא); "וְעִשִּׂיתָ שִׁלְחָן" (כה, ג); וכן כולם. ובבגדים, "וְעִשִּׂיתָ בְּגָדֵי קֹדֶשׁ" (כח, ב); "וְלִקַּחְתָּ אֶת שְׁתֵּי אֲבְנֵי שֵׁהָם וּפְתַחְתָּ עֲלֵיהֶם שְׁמוֹת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל" (כח, ט); וכן כולם, חוץ מן "וְעִשׂוּ אֵת הָאֵפֹד זָהָב תְּכֵלֶת וְאַרְגָּמָן תּוֹלַעַת שָׁנִי וְשֵׁשׁ מִשְׁזָר" (כה, ו) הדבק כנראה אל "וְהָיָה יָקָחוּ אֶת הַזָּהָב וְאֵת הַתְּכֵלֶת וְאֵת הָאַרְגָּמָן וְאֵת תּוֹלַעַת הַשָּׁנִי וְאֵת הַמִּשְׁזָר" (כה, ה) הסמוך לפניו. ולפיכך צוה משה להקים בעצמו את "אֶת מִשְׁכַּן אֹהֶל מוֹעֵד" (מ, ב), ויִקַּם מֹשֶׁה אֶת הַמִּשְׁכָּן וַיִּתֵּן אֶת אֲדָנָיו וַיִּשֶׂם אֶת קִרְשָׁיו וַיִּתֵּן אֶת בְּרִיחָיו וַיִּקַּם אֶת עַמּוּדָיו, וַיִּפְרֹשׂ אֶת הָאֹהֶל עַל הַמִּשְׁכָּן וַיִּשֶׂם אֶת מִכְסֵּה הָאֹהֶל עָלָיו מְלִמְעָלָה כַּאֲשֶׁר צִוָּה ה' אֶת מֹשֶׁה" (מ, יט), ויערוך כל כלי ויעמידו במקומו. והוא שישמש בשבעה ימי המילואים ויסדר את הלחם ויעל את הנרות ויקטר את הקטורת ויעל על מזבח העולה את העולה ואת המנחה. אפילו הכיור נועד לרצחה "מִמְנוֹ מֹשֶׁה" כמו "אֶהֱרֹן וּבְנָיו" לדורות (מ, לא; וראה רש"י על אחר).

המשכן נעשה מנדבת בני ישראל כדי שישכון ה' בתוכם. "אֵל כָּל עֵדֻת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל" אמר משה, "זֶה הַדָּבָר אֲשֶׁר צִוָּה ה' לֵאמֹר, קָחוּ מֵאִתְּכֶם תְּרוּמָה לָהּ... וְכָל חֶסֶם לֵב בְּכֶם יִבְאוּ וַיַּעֲשׂוּ אֵת כָּל אֲשֶׁר צִוָּה ה' (לה, ה-י). בעבורם נפרט שוב בהמשך שהציווי כולל "אֵת הַמִּשְׁכָּן אֵת אֹהֶלוֹ וְאֵת מִכְסָּהוּ וְגו'" עד "בְּגֵדֵי בְנָיו" של אהרן "לְכַהֵן" (לה, יא-ט). בפועל בנו את המשכן בידיהם "חֲכָמֵי לֵב" (כה, ג), ובראשם "בְּצִלְאֵל בֶּן אוּרִי בֶן חוּר לְמִטָּה יְהוּדָה", המלא "רוּחַ אֱלֹהִים בְּחָכְמָה וּבְתַבְנִיָּה וּבְדַעַת וּבְכָל מְלָאכָה", ואתו "אֶהֱלִיאֵב בֶּן אַחִיסָמֶךְ לְמִטָּה דָן" (לא, ו). עליהם נאמר, "וַיַּעֲשׂוּ אֵת כָּל אֲשֶׁר צִוִּיתִיךָ, אֵת אֹהֶל מוֹעֵד וְאֵת הָאָרוֹן לְעֵדֻת וְאֵת הַכְּפֹרֶת אֲשֶׁר עָלָיו וְאֵת כָּל כְּלֵי הָאֹהֶל... וְאֵת בְּגֵדֵי הַשִּׁדָּר וְאֵת בְּגֵדֵי הַקֹּדֶשׁ לְאֶהֱרֹן הַכֹּהֵן

אֹהֶל פְּקוּדֵי הַמִּשְׁכָּן מִשְׁכַּן הָעֵדֻת אֲשֶׁר פָּקַד עַל פִּי מֹשֶׁה עֲבַדַת הַלְוִיִּם בֵּיד אֵיתָמָר בֶּן אֶהֱרֹן הַכֹּהֵן (לה, כא).

פסוקנו צופה קדימה אל ה"חֹדֶשׁ הַשְּׁנִי בַּשָּׁנָה הַשְּׁנִית לְצִאתְכֶם מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם" (במדבר א, א), שאז התפקדו הלויים "אִישׁ אִישׁ עַל עֲבֹדָתוֹ וְאֵל מִשְׁאֹ" (שם ד, יט) "בֵּיד אֵיתָמָר בֶּן אֶהֱרֹן הַכֹּהֵן" (שם, כח), חודש ויותר משהוקם המשכן וחודשים רבים משעת עשייתו. ובעת "פְּקוּדֵי הַמִּשְׁכָּן" טרם מתו נדב ואביהו וכבר מבשר הכתוב שאחיהם הקטון יטול את מקומם.

שמה מגמת הכתוב לצייר איך הועבר המשכן ממשה לכלל ישראל. תחילה "פָּקַד" המשכן "עַל פִּי מֹשֶׁה" אשר הוריד את התורה לארץ ובעבורו שבה השכינה לשכון בישראל. והוא עצמו אינו כהן ולא לוי ולא ישראל, אלא "אִישׁ אֱלֹהִים" (דברים לג, א), מלאך שלוח משמיים, עומד במקום שבעים ואחד זקנים (סנהדרין יג, ב) שממושבים תצא תורה, ושקול כנגד כל ישראל לכהונה, בניו לא זכו "לְכַהֲנֶת עוֹלָם לְדֹרֹתָם" (שמות מ, טו; ראה זבחים קב, א), כי אינו איש בין אנשים ילוד אשה מוליד בדמותו כצלמו, אלא פרוש אשר "בְּנָיו לֹא יָדְעוּ" (דברים לג, ט). ומה תועיל לו משיחה בשמן משחה, והוא כבר "קָרַן עוֹר פָּנָיו" (שמות לד, כט) מדיו של התורה בנתינתה אשר הועבר על ראשו (תנחומא כי תשא לו). ומה צורך לו בבגדי קודש "לְכַבֹּד וּלְתַפְאֶרֶת" (כח, כ) בשעת עבודה, והוא בכל עת בגדיו לבנים. לכן "שִׁמַּשׁ מֹשֶׁה כָּל שִׁבְעַת יָמֵי הַמִּילּוּאִים בַּחֲלוֹק לְבָן" (תענית יא, ב), אך למחרת נמסרה כהונה לאהרן והמשכן לישראל. וקהל ישראל מורכב מן "הַלְוִיִּם" וזרע "אֶהֱרֹן הַכֹּהֵן" ומישראלים המיוצגים בפסוקים הבאים על ידי "בְּצִלְאֵל בֶּן אוּרִי בֶן חוּר לְמִטָּה יְהוּדָה" (לה, כב) ראש השבטים "וְאֵת אֶהֱלִיאֵב בֶּן אַחִיסָמֶךְ לְמִטָּה דָן" (לה, כג) ה"מְאֹסֵף לְכָל הַמִּחְנֶה" (במדבר י, כה).

והרי המשכן כתורה אשר חלק נרחב ממנה ניתן בתוכו, ש"משה קיבל תורה מסיני ומסרה ליהושע" (אבות א, א) וישראל. תחילה "אָנֹכֶד לָכֶם שְׁמָה לְדָבָר אֱלֹהֵי שָׁם" (כט, מב), אך תיכף "וְנוֹעַדְתִּי שְׁמָה לְבְנֵי יִשְׂרָאֵל וְנִקְדַּשׁ בְּכַבְדִּי" (כט, מג). אלא שה' מתוודע לדבר "אֵל מֹשֶׁה פָּנִים אֶל פָּנִים כַּאֲשֶׁר יִדְבָּר אִישׁ אֶל רֵעֵהוּ" (לג, יא), כיאה למקבל תורה שהתנדב משאר האנושות לעלות לשמים לקחתה, והיא לו מתנה מיד ליד והוא ממשמש בה בעודה אחוזה ביד הנותן. אבל לנו מתוודע ה' כאש אוכלה "וּסִבְכִּיו נִשְׁעָרָה מֵאֵד" (תהלים ג, א), ותורתו כפוייה עלינו כגזירת מלך, כל שכן שבמקדשו אֵל לשונות וכל סתיה במיתתה. "הַמִּשְׁכָּן" הוא אפוא "מִשְׁכַּן הָעֵדֻת" מלשון התוועדות כ"אֹהֶל מוֹעֵד" אבל גם מלשון העדאה והתנאה. ומפני שיוועד ה' "שְׁמָה לְבְנֵי יִשְׂרָאֵל, וְנִקְדַּשׁ בְּכַבְדִּי", וימותו נדב ואביהו על שינוי קל של הקרבת "אֵשׁ זָרָה אֲשֶׁר לֹא צִוָּה אֹתָם" (ויקרא י, א; ראה זבחים קטו, ב, הובאה ברש"י לשמות כט, מג, ולויקרא י, א).

שלשה "בְּנֵי לֵוִי בְּשִׁמְתָם, גִּרְשׁוֹן וְקָהָת וּמֵרָרִי" (במדבר ג, יז), וארבעה בנים לאהרן, "נָדָב וָאִיְהוָה אֶלְעָזָר וְאֵיתָמָר" (שמות כח, א). מסתבר שבני קהת עמדו להימסר לנדב, בני גרשון לאביהו, בני מררי לאלעזר, ולאייתמר לא כלום. נמצא שרק כיון ש"הַמִּשְׁכָּן" הוא "מִשְׁכַּן הָעֵדֻת", שחרדתו המתה את שני בני אהרן הגדולים, נותרה "עֲבֹדַת הַלְוִיִּם בֵּיד אֵיתָמָר בֶּן אֶהֱרֹן הַכֹּהֵן".

וַיַּעֲשׂוּ אֵת צִיצֵי נֹר הַקֹּדֶשׁ... וַיִּתְּנוּ עָלָיו פְּתִיל תְּכֵלֶת לְתֵת עַל הַמִּצְנֶפֶת מְלִמְעָלָה כַּאֲשֶׁר צִוָּה ה' אֶת מֹשֶׁה (לט, ל-לא).

אולי נשמע פה היקש מרומז אל "וַיִּתְּנוּ עַל צִיצֵת הַכֹּהֵן פְּתִיל תְּכֵלֶת" (במדבר טו, לח). עֲמֻנוּ הוּא "מִמְלַכֶּת כְּהֵנִים וְגוֹי קְדוֹשׁ" (שמות יט, ו), ולכן כנגד בגדי כהונה קיבלו אפילו הדיוטות שבנו את מצוות ציצית, אולי בה בשעה שחונן אהרן, וכל איש ישראל עונד חוט ממעילו של כהן גדול.

יצוין שציצית היא לכאורה המצווה היחידה בכל ספר במדבר שאין לה זיקה למקדש ולכהונה (נדרים ושבועות שבראש סדר מטות נכרכו עם נדרי הקרבן שבסוף פנחס) וגם לא הוזכרה אנב מעשה (כגון עונש המקושש, הגעלת כלי בית

וְאֵת בְּגָדֵי בָנָיו לָכֶהָן, וְאֵת שֶׁמֶן הַמִּשְׁחָה וְאֵת קֶטֶרֶת הַסַּמִּים לְקֹדֶשׁ; כָּכָל אֲשֶׁר צִוִּיתָךְ יַעֲשֶׂה (לֵא, ו-א).

"וַיַּעֲשֶׂה בְנֵי יִשְׂרָאֵל כָּכָל אֲשֶׁר צִוָּה ה' אֶת מֹשֶׁה" סוכם את סיפור העשייה בפועל, המתחיל מן "וַיַּעֲשֶׂה כָל חֶכֶם לִב בְּעֵשִׂי הַמְּלָאכָה אֶת הַמִּשְׁכָּן" (ל, ח), מזכיר את בצלאל בשמו כעושה במלאכה, "וַיַּעֲשֶׂה בְּצִלָּל בֶּן אוּרִי כֵן הָאָרֶץ עֲצֵי שִׁטִּים" (לז, א), ממשיך בציון שלמעשה "בְּצִלָּל בֶּן אוּרִי כֵן חֹזֵר לְמִשְׁחָה יְהוּדָה עֹשֶׂה אֶת כָּל אֲשֶׁר צִוָּה ה' אֶת מֹשֶׁה, וְאֵתוֹ אֶהְיֶיב בֶּן אֲחִיסָמֶךְ לְמִשְׁחָה דָן" (לח, כב-כג), ומסיים, "וַיַּעֲשֶׂה אֶת צִיץ נֹזֵר הַקֹּדֶשׁ זָהָב טָהוֹר... וַיִּתְּנוּ עָלָיו פִּתִּיל תְּכֵלֶת לְתֵת עַל הַמִּצְנֶפֶת מִלְּמַעְלָה" (לט, ל-לא). "בְּנֵי יִשְׂרָאֵל" דכאן היינו שלוחי בני ישראל, חכמי הלב שבתוכם.

"כָּכָל אֲשֶׁר צִוָּה ה' אֶת מֹשֶׁה כֵּן עָשׂוּ בְנֵי יִשְׂרָאֵל אֶת כָּל הָעֲבָדָה" קאי על בני ישראל בכללם, אשר הם הביאו "אֶת הַמִּשְׁכָּן אֶל מֹשֶׁה" (לט, ג), ובעבורם שוב פורט שהבאתם כללה את "קֶרְסִיוֹ קֶרְשָׁיו בְּרִיחוֹ בְּרִיחָיו וְעִמָּדָיו וְאֲדָנָיו" עם שאר מרכיבי הבניין ואת כל כליו ואביזריו עד "בְּגָדֵי הַשָּׂרֵד לְשָׂרֵת בִּקְדָשׁ אֶת בְּגָדֵי הַקֹּדֶשׁ לְאַהֲרֹן הַכֹּהֵן וְאֶת בְּגָדֵי בָנָיו לָכֶהָן" (לט, לג-לא). "וַיֵּרָא מֹשֶׁה אֶת כָּל הַמְּלָאכָה וְהֵנָּה עָשׂוּ אֹתָהּ כַּאֲשֶׁר צִוָּה ה' כֵּן עָשׂוּ" הוא קליטת "כָּל הַמְּלָאכָה" בראייתו של משה והבנתו שהוא עצמו השלים זה עתה את מטלתו לעשות משכן לו ולעם שמשו בקרבו.

שכן קורות במקרא אינן מסופרות מעמדתה התלושה של עין כל-רואה. המספר התורני הוא אמנם עלום אבל הוא רואה ללבב ומדבר מתוכו, וגוף המאורע התורני הוא היפעלותו של זה שמסופר עליו. מעשה שנראה אחד ממבט חיצוני יהפוך אפוא לכמה מעשים כמספר הדמויות המשתתפים בו וכמספר מעניהם לו. מעבר מעמדתו של דמות אחת לאחרת יסומן בסמני התקן אופייניים. אחד מהם הוא חזרה ממצה על המעשה בהערה מקדימה שדמות חדשה, אשר תישא להלן את הסיפור, ראתה את הנעשה.

כגון "וַתִּשְׁחַת הָאָרֶץ לִפְנֵי הָאֱלֹהִים וַתִּמְלֵא הָאָרֶץ חֲמָס. וַיֵּרָא אֱלֹהִים אֶת הָאָרֶץ וְהֵנָּה נִשְׁחָתָה כִּי הִשְׁחִית כָּל בָּשָׂר אֶת דֶּרֶךְ עַל הָאָרֶץ" (בראשית ו, יא-יב). השחתת הארץ נכפלה כמדומה. אך הפסוק הראשון הוא מתולדות נוח וסיפורה של האנושות והארץ, והקב"ה עומד לחדור כביכול ולפעול ולומר "לִנְחֹם קֶץ כָּל בָּשָׂר בָּא לִפְנֵי" (בראשית ו, יג). אפילו הוא יתברך אינו מכתוב לעצמו פתחון פה בתורתו עד שיוער שהנעשה נראה לו והפך כך לסיפור אודותיו.

וכן, "וַיֵּבֶא אֱלֹהִים הָגֵר וַתֵּהָר וַתֵּהָר וַתִּקַּח גִּבְרָתָהּ בְּעֵינֶיהָ" (בראשית טז, ד). "וַתֵּהָר כִּי הָרָתָה" משמש להוציא את הגר מתודעת אברהם ולהעמידה על גוליה עם קליטה משלה של המתרחש. ההתקן הכרחי מפני שעומדת הגר לשאת לבדה את הסיפור אל המדבר. בתוך קורותיה שתחוה שם היא תתבשר מפי מלאך, "הָרָבָה אֲרָבָה אֶת זֶרַעַךְ וְלֹא יִסְפָּר מֵרֶב... הִנֵּן הָרָבָה וְיִלְדֶּת בִּן... וְהוּא יִהְיֶה פָּרָא אֲדָם יָדוּ בְּכָל יוֹם כָּל בּוֹ יִעַל פִּנִּי כָל אֲחִיו יִשָּׁכֵן" (שם, ייב). עוד תצווה, "וְקִרְאת שְׁמוֹ יִשְׁמָעֵאל כִּי שָׁמַע ה' אֶל עֲנִיָּךְ".

כיוצא בהם, "וַתִּתְּפָשֶׁהוּ בְּבִגְדוֹ לְאֹמֶר, שָׁכַבָה עִמִּי, וַיַּעֲזֹב בְּגָדוֹ בִּידָה וַיֵּנֶס וַיֵּצֵא הַחוּצָה. וַתִּקְרָא לְאִנְשֵׁי בֵיתָהּ וַתֹּאמֶר לָהֶם לֵאמֹר, רְאוּ הֵבִיא לָנוּ אִישׁ עֲבָרִי לְצַחֵק בָּנוּ; בֹּא

אֵלַי לְשֹׁכֵב עִמִּי וַאֲקָרָא בְּקוֹל גְּדוֹל. וְהִי כְשָׁמְעוֹ כִּי הִרְמִיתָ קוֹלִי וַאֲקָרָא וַיַּעֲזֹב בְּגָדוֹ אֶצְלֵי וַיֵּנֶס וַיֵּצֵא הַחוּצָה" (בראשית לט, יב-טו). "וְהִי כְשָׁמְעוֹ כִּי הִרְמִיתָ קוֹלִי וַאֲקָרָא" עֲזָב בְּגָדוֹ בִּידָה וַיֵּנֶס הַחוּצָה" הופך את אשת פוטיפר לדמות עצמאית אשר המעשה, שהיה עד כה של יוסף וקורותיו, יוכל להינשא עליה אף בהעדרו של יוסף. לפיכך היא "תִּקְרָא לְאִנְשֵׁי בֵיתָה" ותדבר עמם שלא בפניו, ואף בהיסתרה עם בעלה היא תאשים את יוסף עבדו. ועם שהנראה לה הוא לכאורה אותה מאורע שאירע ליוסף, הוא מקבל בתודעתה גוון שונה ומשמעות משלו. ארבע פעמים יסופר שיוסף עזב את בגדו ונס החוּצָה: "וַיַּעֲזֹב בְּגָדוֹ בִּידָה וַיֵּנֶס וַיֵּצֵא הַחוּצָה"; "כִּי עֲזָב בְּגָדוֹ בִּידָה וַיֵּנֶס הַחוּצָה"; "וַיַּעֲזֹב בְּגָדוֹ אֶצְלֵי וַיֵּנֶס וַיֵּצֵא הַחוּצָה"; ושוב לכשתעליל על יוסף באזני בעלה, "וַיַּעֲזֹב בְּגָדוֹ אֶצְלֵי וַיֵּנֶס הַחוּצָה" (בראשית לט, יח). אלא שנוסף "וַיֵּצֵא" בפעם הראשונה והשלישית ונחסר בשנייה וברביעית. שכן "עֲזִיבָה" תשתמע הזנחה, כמו "לִמָּחָה זֶה עֲזָבְתָן אֶת הָאִישׁ" (שמות ב, כ), או הפקדה והנחה על מנת לאסוף, כמו "וַיַּעֲזֹב כָּל אֲשֶׁר לוֹ בְּיַד יוֹסֵף" (בראשית לט, ו) ואולי גם "וְאֶפֶס עֲצוֹר וְעֲזוּב" (דברים לב, לו), קרוב אל "אסוף". יוסף עזב כלומר הזניח את "בְּגָדוֹ בִּידָה, וַיֵּנֶס וַיֵּצֵא הַחוּצָה", שכל חפצו היה רק לצאת ממחיצתה. אבל היא בהתבוננה בבגד הבינה שהוא נעזב כלומר נשאר לה כנשק אחוז בידה, תומך בהכפשתה את יוסף, ועוד סמך לה שהוא ברח ערשילאי מחדרה "וַיֵּנֶס הַחוּצָה" לעיני צופים תמהים מבחוץ. לכן היא סיפרה להם, "וַיַּעֲזֹב בְּגָדוֹ אֶצְלֵי", מצביעה תוך כדי על הבגד המדובר, "וַיֵּנֶס וַיֵּצֵא הַחוּצָה", כאומרת, ניסה זו שראיתם אל החוץ הייתה יציאה חפוזת מפניי "כִּי הִרְמִיתָ קוֹלִי וַאֲקָרָא" (בראשית לט, טו). אבל לבעלה, שלא היה בין הנוכחים בחוץ אשר ראו את יוסף בורח, לא הזכירה האשה את יציאת יוסף, אלא רק "וַיַּעֲזֹב בְּגָדוֹ אֶצְלֵי", והנהו, "וַיֵּנֶס הַחוּצָה", כפי שיעידו לך אנשי הבית שראוהו.

אברהם "יֵשֵׁב פֶּתַח הָאֵהָל כָּחֵם הַיּוֹם, וַיֵּשֶׂא עֵינָיו וַיֵּרָא וְהֵנָּה שְׁלֹשָׁה אַנְשִׁים נֹצְבִים עָלָיו, וַיֵּרָא וַיֵּרָץ לְקִרְאתָם מִפֶּתַח הָאֵהָל וַיִּשְׁתַּחוּ אַרְצָה" (בראשית יח, א-ב). רש"י מקשה "מִהוּ וַיֵּרָא" וַיֵּרָא שְׁנֵי פַעַמִּים? ומשיב, "הִרְאָשׁוֹן שֶׁלֹּא הָיוּ רוֹצִים לְהַטְרִיחוֹ... וְקֵדָם הוּא וְרַץ לְקִרְאתָם". ולפי דרכנו יש עוד להציע שאלמלא "וַיֵּרָא" השני עדיין היו האנשים רק מחזה שראה אברהם ולא דמויות עצמאיות שיתמקד הסיפור בהן ויאפשר להן לבשר בשורה ולפנות מאברהם אל סדום תוך שהם מטלטלים עמם את המעשה. לפיכך בא "וַיֵּרָא" השני לסמן התקן חזרה אל תודעת אברהם, ללמד ש"נֹצְבִים עָלָיו" הוא עצמו כבר העביר את המיקוד אליהם והצריך עתה שיבה אל אברהם. כך שותפו במעשה שני צדדים ושתי דעות שכל אחד מהם יפעל כפי עניינו.

אף כאן "וַיֵּרָא מֹשֶׁה... וְהֵנָּה עָשׂוּ אֹתָהּ כַּאֲשֶׁר צִוָּה ה' כֵּן עָשׂוּ", ומעתה "כָּל הַמְּלָאכָה" היא גם שלו והוא מילא את שליחותו וייעודו.

ביאורי רש"י

קטעים נבחרים מביאור שיטתי הנערך לדפוס על פירוש רש"י לתורה

אֵלֶּה פְּקוּדֵי הַמִּשְׁכָּן מִשְׁכַּן הָעֵדֻת אֲשֶׁר פָּקַד עַל פִּי מֹשֶׁה עֲבַדַת הַלְוִיִּם בְּיַד אֵיתָמָר בֶּן אֶהֱרֹן הַכֹּהֵן (לֵא, כא).

חֲלָה פְּקוּדֵי – צִפְרָשָׁה זוֹ נִמְנו כָּל מַשְׁקְלֵי נֹדֶת הַמִּשְׁכָּן, לְכַסֵּף וּלְזָהָב וּלְנַחֲשֶׁת,¹ וְנִמְנו כָּל כְּלָיו לְכָל עֲבוֹדָתוֹ.² 'פְּקִידָה' מִשְׁמַשֵּׁת כָּאן

1. מן לח, כד, עד לח, לא. למינים שלא נערכים במשקל לא צוינו כמויות, אבל אחר שקילת הכסף הזהב והנחושת הוזכר בקצרה ש"מן הַתְּכֵלֶת וְהָאֶרְגָּמָן וְתוֹלַעַת הַשָּׁנִי עָשׂוּ בְּגָדֵי שָׂרֵד לְשָׂרֵת בִּקְדָשׁ, וַיַּעֲשׂוּ אֶת בְּגָדֵי הַקֹּדֶשׁ אֲשֶׁר לְאַהֲרֹן" (לט, א). ומשהוזכרו הסיבים עובר הכתוב למנות את הבגדים שנעשו מהם, מן האפוד ועד, בגלגול, "צִיץ נֹזֵר הַקֹּדֶשׁ" למרות שהיה "זָהָב טָהוֹר" (לט, ב), או מפני שאף "עָלָיו" נתנו "פִּתִּיל תְּכֵלֶת" (לט, ג). לא נרצפה עשיית הבגדים אל עשיית המשכן וכליו בסוף סדר ויקהל, כמו שלא נרצפו הציוויים לעשות את הבגדים אל הציוויים לעשות משכן וכליו בסוף סדר תרומה. שכן הבגדים אינם מקדושת המשכן אלא קידוש מקביל של אהרן ובניו לכהונה, כמו שנאמר, "וְקִדְשֵׁתִי אֶת אֵהָל מוֹעֵד וְאֶת הַמִּזְבֵּחַ וְאֶת אֶהֱרֹן וְאֶת בָּנָיו אֲקַדֵּשׁ לָכֶהָן לִי" (כט, מד). על כן צווה משה, "וַיַּעֲשׂוּ אֶת בְּגָדֵי אֶהֱרֹן לְקֹדֶשׁ לָכֶהָן לִי" (כח, ג), ולאחר שנעשו והגיע עת חינוך הכהונה, "וְהִלַּכְשֵׁת אֶת אֶהֱרֹן אֶת בְּגָדֵי הַקֹּדֶשׁ וּמִשְׁחָתָהּ אֹתוֹ וְקִדְשֵׁת אֹתוֹ וְכֶהָן לִי" (מ, ג).

הכתוב מונה את "כָּל הַזָּהָב הָעָשׂוּי לְמִלְאכָה" (לח, כד), אחריו את "כֶּסֶף פְּקוּדֵי הָעֵדֻת" (לח, כה), ולבסוף את "נַחֲשֶׁת הַתְּנוּפָה" (לח, כט), וכן מנה דוד "לְזָהָב לְכֶסֶף וּלְנַחֲשֶׁת" (דברי הימים א, כב) שהכין לבית ה', כנראה לפי ערך המתכות. ואילו רש"י פורט כסף זהב ונחושת. שמא הקדים את הכסף כי פקידתו הייתה נוחה משל הזהב על אף שמרובה היה הכסף מן הזהב. שכן הכסף היה כולו, כאמור, "כֶּסֶף פְּקוּדֵי הָעֵדֻת", "ולא מצינו בכל מלאכת המשכן", כמו שכותב רש"י למעלה כה, ז, ד"ה זהב וכסף ונחושת, "שהוצרך שם כסף יותר". לפיכך נזקקו רק לספור את הבקעים לגולגולת. אבל כמות הזהב לא התקבלה עד שעירבו והתיכו יחד "חָח וְנֹזֶם וְשִׁפְעַת וְכוּמָז כָּל כְּלֵי זָהָב" עם כל "תְּנוּפֹת זָהָב לֵה" (לה, כב).

2. בגדי הכהונה מן לט, א, עד לט, לא, ומבנה המשכן והכלים מן לט, לג, עד לט, מ.

וּבַצֵּלָאֵל בֶּן אוּרִי בֶן חוּר לְמִטָּה יְהוּדָה עָשָׂה אֶת כָּל אֲשֶׁר צִוָּה ה' אֶת מֹשֶׁה. (לח, כב).

3. כמו שתרגם אונקלוס את "פקודי" – "מניני".

6. "מקדש איקרי משכן, דכתיב, 'ונתתי משפני בתוכם'" (שבועות טז, ב; הציטוט הוא מויקרא כו, יא).

9. שיעור הכתוב הוא: "אלה פקודי המשכן", מרכיביו ואביזריו כפי שיפורטו, שהם "עבדת הלויים ביד איתמר בן אהרן הפהן

ולפי ראב"ע ור"י בכור שור ואחרים הוזכר איתמר ב"חוד מפני שהיה ממונה על רוב מרכיבי המשכן. ואלעזר רק על מיעוט.

13. "ויעשו כל חכם לב בעשי המלאכה את המשכן עשר יריעת וגו'" (לו, ח).

© יוצא לאור על ידי מכון חותם, מפעל מחקר תורניים והיסטוריים
להערות, תרומות והצטרפות לרשימת תפוצה: chotampublishing@gmail.com